

GÜNLÜK ÜÇ YÜZ KELİMEYLE Mİ KONUŞUYORUZ?

Gülzar Yücel

- Türkiye’de, kitap okuma alışkanlığının düşük olması sebebiyle günlük konuşma dilinde 300-400 kelime kullanıldığı sıkça iddia edilmektedir.¹ Hatta zaman zaman akademik çevrelerde de bu iddia dile getirilmektedir. Öncelikle Türkçe ile ilgili, bu iddiaya dayanak teşkil edecek ciddi bir bilimsel çalışmanın bulunmadığı ve ortalama bir insanın evde, sokakta, iş yerinde, okulda vs. 300-400 kelime ile hayatını sürdüremeyeceği belirtilmelidir.

29.01.2002 tarihli *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan bir yazıda “*Türkçede 78 bin ana kelime olmasına karşın, nüfusun büyük bölümü günlük yaşamında ortalama 400 civarında kelime kullanıyor. Girne-Amerikan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, kelime hazinesi ve gramer bakımından oldukça zengin bir dil olan Türkçenin ancak binde 5’ine hâkim olduğumuzu kaydetti.*” ifadeleri kullanılır.

Haber 7 sitesinde 28.07.2004 tarihli bir yazıda az kelime kullanımının sebebi eğitim sistemine bağlanmış ve “300 Kelimeye Sıkışan Hayatlar” başlığıyla “*Teste dayanan, düşünceyi törpüleyen, farklı ses ve görüşleri yok eden, kendine öğretilenden başka türlü düşünmeye izin vermeyen sistemin yetiştirdiği gençliğin hali tek cümle ile özetleniyor: 300 kelimeye sıkışan yaşam.*” İfadeleri kullanılmıştır.

Tuğba Özyürek adlı sosyal medya kullanıcısı ve iletişim uzmanı sosyal medya hesabında 17.07.2024 tarihinde paylaştığı bir videoda günlük hayatta 1000 kelimedenden daha az kelime kullanıldığını belirtmiştir. Kelime dağarcığımızı zenginleştirmemiz gerektiğini de eklemiştir.

¹ Burada, tekrar eden kelimeler çıktıktan sonra 300-400 kelime kastedilmektedir.

Memurlar.net genel ağ sitesinin yaptığı bir habere göre Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER) Bursa Şube Başkanı, 77. Dil Bayramı dolayısıyla yaptığı bir basın toplantısında Türkiye’de vatandaşların günlük dilde ortalama 400 kelime kullandığını söylemiştir.

Bir insanın günlük konuşma durumu değişkenlik gösterir. 24 saatlik bir zaman diliminde bir insan hiç kelime kullanmadan da gününü geçirebilir, çok fazla kelime kullanarak da gününü geçirebilir. Burada önemli olan bir insanın yıllar içerisinde çok farklı durumlarda ve ortamlarda tekrarlar çıktıktan sonra kaç kelime kullandığıdır. Bu açıdan bakıldığında dünyanın herhangi bir toplumunda bir insanın 300-400 kelimeyle günlük hayatını sürdürebilecek kadar iletişim kurabilmesi mümkün değildir. Bir insan günlük hayatında evde ailesiyle, sokakta arkadaşlarıyla, okulda öğretmenleriyle, pazarda pazarcılarla, çarşıda esnafla, devlet dairesinde memurlarla, iş yerinde mesai arkadaşlarıyla vs. iletişim kurar. Farklı ortamlardaki bu iletişim sırasında genellikle farklı kavram alanlarına ait kelimeler kullanılır. Sadece çarşıda birkaç saat geçiren bir insan bile 300-400 kelimedenden daha fazlasına ihtiyaç duyar. İddia edildiği gibi 300-400 kelimeyle günlük hayatı sürdürebilmek mümkün olsaydı, bir yabancı dili öğrenmek çok kolay olurdu.

Yukarıda da söylendiği gibi, Türklerin günlük dilde kaç kelime kullandığına dair bir bilimsel çalışma bulunmamaktadır. Zaten böyle bir çalışmayı yapmak da teoride mümkün olsa da pratikte oldukça zordur. Böyle bir çalışmada sosyoekonomik, kültürel, eğitim, yaş, cinsiyet bakımından farklı gruplardan en az birkaç bin insan, en az birkaç yıl boyunca gün içinde 15-16 saat dil kullanımını bakımından evde, iş yerinde, okulda, sokakta takip edilmelidir. Bunun için ciddi bir mali kaynak ve en az birkaç yüz kişilik bir çalışma ekibi gereklidir. Böyle bir çalışmanın pratikte uygulanabilirliğinin ne kadar zor olacağı açıktır.

Asım Gültekin tarafından 10.01.2020 tarihli *Karar* gazetesinde yayınlanan yazıda, sıkça tekrarlanan bu iddiaya karşı çıkılmıştır. Yazar, “*Dilimizin zayıfladığından, insanların artık dillerini zengin bir şekilde kullanamadığından demuranların 30 yıldır ağızlarından düşürmedikleri bir ezber var, bir şehir efsanesi: İnsanımız artık 500 kelime ile konuşuyor isimli bir temcîd pilavı bu. Bilumum sağcıların ve sağcılaşma yolunda gidenlerin dilinden eksik olmayan bir pilav. Yahu, kim saymış, kim ölçmüş, nerede istatistiği tutulmuş; oraya baktım doğru düzgün bir sayı yok buraya baktım net, belirgin bir araştırma yok. Bazı araştırmalar var, onlar da da çıkan sonuç 500 değil; en azı 1500-2000!*” cümleleri ile bu efsanenin doğru olmadığını savunur.

Name Haber adlı genel ağ sitesinde 16.04.2025 tarihinde yayınlanan yazıda da “*Bir Türk vatandaşı bir gün içinde yalnızca 1500 ila 2500 farklı kelime ile iletişim kuruyor oysa sahip olduğumuz kelime hazinesi bunun çok üstünde. Türkiye’de ortalama bir bireyin aktif kelime bilgisi yani kullanabildiği kelimeler 6.000 ila 8.000 kelime civarında. Pasif kelime dağarcığı ise duyduğunda anlayabildiği ama belki*

kullanmadığı kelimeler 15.000 ila 20.000 kelimeye kadar çıkıyor. Eğitim seviyesi, yaş, meslek ve okuma alışkanlıkları bu sayıları doğrudan etkiliyor. Dil uzmanlarına göre yazarlar, akademisyenler ve gazeteciler 50.000'den fazla kelimeyi anlayabiliyor ve kullanabiliyor. Öte yandan Türk Dil Kurumu'nun (TDK) kayıtlarına göre Türkçe'nin toplam kelime sayısı 100.000'in üzerinde! Ancak günlük konuşmada bu dev hazinenin yalnızca küçük bir kısmı kullanılıyor." şeklindeki ifadelerle günlük dilde 300-400'den çok daha fazla kelime kullanıldığı söylenmiştir.

Bir dilde günlük hayatta ne kadar kelime kullanıldığının tespit edilmesinin zorluğu yukarıda söylenmişti. Bu konuda, sözlüklerdeki madde başı sayısına bakarak hüküm vermek de tam doğru değildir. TDK *Türkçe Sözlük*'ün 2023 tarihli 12. baskısında 82.135 madde başı bulunmaktadır. Fakat sözlüklerde madde başı olarak geçen kelimelerin bir kısmı ortalama insanlar tarafından kullanılmaz, hatta bir kısmının anlamı dahi bilinmez. Buna karşılık, günlük dilde kullanılan bazı söz varlığı unsurları da henüz tespit edilip sözlüğe girme-miş olabilir.

Bu çalışmada, günlük dilde ne kadar kelime kullanıldığının tespit edilmesinin zorluğu dolayısıyla bu alana hiç girilmeyip sadece 300-400 kelimeyle konuşulduğu iddiasının gerçeği yansıtıp yansıtmadığı üzerinde durulmuştur. Türklerin günlük hayatta 300-400'den çok daha fazla kelime kullandığı hipotezine somut dayanak bulunmaya çalışılmıştır. Bunun için halkın günlük dilinin en kolay tespit edilebileceği araç olan televizyon programları referans alınmıştır. Televizyon programlarından gündüz kuşağı programları, diziler, spor ve tartışma programları, skeçler seçilmiştir. Bu tarz programların bazılarında senaryo bulunmadığı için insanlar günlük hayatta olduğu gibi anlık dil üretimi ile konuşmaktadır. Dizilerde ise hedef izleyici kitlesi ortalama insan olduğu için diyaloglar günlük dile daha yakındır.

Çalışmada yukarıda belirtilen kategorilerde 14 saatlik bir izleme sonucunda herhangi bir ayırım yapılmaksızın bütün kelimeler kaydedilmiştir. Daha sonra programlarda kullanılan kelime sayısını tespit edebilmek için tekrar eden kelimeler çıkarılmıştır. Bütün bunların sonucunda tekrarsız 3850 kelime tespit edilmiştir.

Günlük dilde kullanılan kelime sayısının sadece 14 saatlik bir kayıtla tespit edilenden çok fazla olması beklenir. Dolayısıyla Türkçede günlük dilde kullanılan kelimelerin 3850'nin de çok üstünde olması gerekir. Taramalarda tespit edilen *genco*, *buro*, *egzajere*, *pareo* gibi kelimeler henüz *Türkçe Sözlük*'e geçmemiştir. Diğer taraftan, *Türkçe Sözlük*'te geçen ama günlük dilde kullanılması çok beklenmeyen *bağnaz*, *bilmukabele*, *intizar*, *işve*, *despot*, *cavlamak*, *cııldak*, *lebiderya* gibi kelimeler de taramalarda tespit edilmiştir.

Diğer taraftan taramalarda tespit ettiğimiz sözvarlığını sıklık sözlükleriyle kıyasladığımızda da ilginç durumlar ortaya çıkmaktadır. Taramalarda tespit edilen ve günlük dilde sıkça kullanılan *abla*, *banyo*, *bedava*, *ceket*, *cesaret*, *çan-*

ta, çapraz, damat, dede, eczane, şapka, tabak, zeytin, zehir gibi kelimeler Belgin Tezcan Aksu ve Eşref Adalı tarafından hazırlanan *Çağdaş Türkçenin Sıklık Sözlüğü*'nde ilk 2000'lik listeye girememiştir.² Aynı kelimeler Ölker 2011'de *abla* 2097., *banyo* 2704., *bedava* 3868., *ceket* 2444., *cesaret* 1437., *çanta* 2520., *çapraz* 9115., *damat* 2746., *dede* 1714., *eczane* 4320., *şapka* 2541., *tabak* 3848., *zeytin* 3469., ve *zehir* 3592. sırada bulunmaktadır. Yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu ne olursa olsun herkes tarafından günlük dilde yaygın olarak kullanılan *şapka, tabak, zeytin, zehir* gibi kelimelerin sıklık sözlüklerinde ilk 2000'e bile girememeleri günlük dilde 300-400 kelimeyle konuşmanın imkânsız olduğunu gösterir.

Sonuç olarak, herhangi bir dilde insanların çok farklı durum ve ortamlarda sadece 300-400 kelime kullanarak iletişim kurmaları mümkün değildir. Günlük iletişimde ihtiyaç duyulan çeşitli kavramlar ve nesnelere karşılaman kelimele- rin bazıları sıklık sözlüklerinde ilk 3000'e hatta 4000'e bile girememektedir.

Çalışmada Kullanılan Programlar:

“Çok Güzel Hareketler 2-188.Bölüm”, Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=QfEWXwUm7DQ&t=52s> (29.12.2024)

Eşref Rüya, 1. Bölüm, Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=IWZrOPdZfSM> (20.03.2025)

Kızılıcak Şerbeti, 1. Bölüm, Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=X_yBRarj8lE (29.10.2022)

Müge Anlı ile Tatlı Sert, 17. Sezon, Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=I6_JCm_Qj6E (19.05.2025)

Etilerin Savaşı, Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=Opq-mGRiVSQ> (15.12.2023)

Teke Tek Bilim, “Gençler Neden Yurtdışına Gidiyor?”, Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=-QBtidoQN3s> (27.04.2025)

Tozlu yaka, 1. Bölüm, Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=DTGyv7qIhvk> (28.06.2022)

TRT SPOR Yıldız, “Avrupa'nın En Büyüğü Fenerbahçe Beko”, 41.Dakika, Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=Kg-PgfJTjsY> (26.06.2025)

² Bu sözlükte sıklık bakımından ilk 2000'e giren kelimeler verilmiştir.

Kaynaklar

Gökdağ, Bilgehan Atsız, Şimşek, Yaşar, “*Temel Sözcükler Bağlamında Türkçenin Görünümü*”, VII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Elazığ 2014.

Gülensoy, Tuncer, “Türkçe'nin Beşte Birini Kullanıyoruz”, *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkcenin-binde-besini-kullaniyoruz-51375> (29.01.2002)

Gültekin, Asım, “500 Kelime İle Konuşuyoruz Efsanesi!”, *Karar.com*. <https://www.karar.com/yazarlar/asim-gultekin/500-kelimeyle-konusuyoruz-efsanesi-12465> (10.01.2020)

Name Haber, “Türk Halkı Günlük Hayatta Kaç Kelime Konuşuyor”: <https://namehaber.com/turk-halki-gunde-kac-kelime-konusuyor-sonuclar-sasirtti/> (16.04.2025)

Ölker, Gökhan, “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)”, Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi, Konya 2011.

Swadesh, Morris, Towards Greater Accuracy In Lexicostatistic Dating, *International Journal of American Linguistics*, Vol.: 21, No.: 2, Apr., 1955, s. 121-137.

Tezcan Aksu, Belgin, Adalı, Eşref, *Çağdaş Türkçenin Sıklık Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2018.

Türkçe Sözlük, 12. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2023.

“Türkler Günlük Ortalama 400 Kelime ile Konuşuyor”, *Memurlar.net.*: <https://www.memurlar.net/haber/149749/turk-insani-gunluk-ortalama-400-kelime-ile-konusuyor.html> (26.09.2009).